

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Kadın Konulu Karikatürlerde Beden Estetiği: Mizahın Modernizm Eleştirisi Mi?

Body Aesthetics in Caricature With a Female Theme: Is It a Critique of Modernism by Humor?

Cevdet AVCI^{a*}

^a Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0003-0948-1659

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 23 Ağustos 2023

Kabul tarihi: 14 Ekim 2023

Anahtar Kelimeler:

Mizah,
Karikatür,
Kadın,
Estetik,
Modernizm.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: August 23, 2023

Accepted: September 14, 2023

Keywords:

Humor,
Caricature,
Woman,
Aesthetics,
Modernism.

ÖZ

İnsanın duygu ve düşüncelerini en keskin ifade biçimlerinden birisi mizahtır. Toplumların sözlü ve yazılı edebiyatlarının yanı sıra oyun ve eğlence biçimlerine varıncaya kadar mizahın bütün kültür-sanat yaratmalarında çeşitli biçimlerini görmek mümkündür. Bu durum mizahın farklı duygusal ve düşünsel ihtiyaçlara cevap veren yapısı ve işlevleriyle ilgilidir. Mizah eğlenme ve eğlendirme işleviyle birlikte gülme eyleminin geri planında insanın kendisini eleştirel boyutta da ifade edebilme aracı olmuştur. Mizahın eleştirel boyutu ise politik bağlamdan estetik tavır ve düşünceye uzanan geniş bir yelpazeye sahiptir. Batı kültür endüstrisinin dayattığı bir kadın imajı olarak kusursuzluk hem toplumun kadından beklediği hem de kadının kendine bakışı açısından önemli bir ölçüte dönüşmüştür. Her ne kadar göreceli olsa da güzellik kavramı konusunda toplumsal beklentiler modernizm ile yeniden şekillenmiş ve standart-tek tip kadın bedeni tasavvuru gelişmiştir. Bu tasavvura uyma çabası, görece hasarlı, bedenlerin onarılmasına ve tıbbi alanda estetik cerrahiye zemin hazırlamıştır. Bu çalışmada dijital kültür ortamında görsel mizah unsuru olarak kullanılan karikatürlerden hareketle mizahın eleştirel yanı üzerinde durulmuştur. Karikatürler kadın bedenini konu alan on örnekle sınırlanmıştır. Karikatürler içerik analizi tekniğiyle incelenmiştir. Kadın bedenine yapılan estetik uygulamaları konu alan mizah içerikli karikatürlerin geri planında çarpık modernizm eleştirisi olduğu savından hareket edilmiştir. Çalışmada, başta felsefe olmak üzere pek çok bilgi alanında tartışılan estetik kavramı ele alınarak 20 ve 21. yüzyılda kadın bedeni estetiği algısının değişimi değerlendirilmiştir. Ayrıca kadın konulu karikatürlerden hareketle mizah üzerinden yapılan modernizm eleştirisi irdelenmiştir. Çalışmada, modernizmin ideolojik tektipleştirmeciliğinin insanın bedensel estetik normlarına da yansıdığı ve bunun kadın konulu karikatürlerde örtük bir şekilde eleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

Humor is one of the sharpest forms of expression for human emotions and thoughts. It is possible to see various forms of humor in all cultural and artistic creations, ranging from oral and written literature to games and entertainment. This is due to the structure and functions of humor, which respond to different emotional and intellectual needs. Alongside its function of amusement and entertainment, humor has become a means for individuals to express themselves in a critical dimension, underlying the act of laughter. The critical aspect of humor extends from political contexts to aesthetic attitudes and thoughts. Perfection, as a woman's image imposed by the Western culture industry, has become an important criterion both in terms of what society expects from women and women's self-view. Although it is relative, societal expectations about the concept of beauty have been reshaped by modernism and the concept of a standard-uniform female body has developed. The effort to conform to this vision paved the way for the restoration of relatively damaged bodies and aesthetic surgery in the medical field. This study focuses on the critical aspect of humor, based on caricatures used as visual humor elements in the digital culture environment. The caricatures are limited to ten examples that revolve around the theme of the female body. Content analysis technique is employed to examine the caricatures. The study argues that behind the humor-themed caricatures focusing on aesthetic practices on the female body, there is a criticism of distorted modernism. The concept of aesthetics, widely discussed in various fields of knowledge, particularly philosophy, is addressed, and the changes in the perception of female body aesthetics in the 20th and 21st centuries are evaluated. Furthermore, the study examines the criticism of modernism through humor, based on caricatures with a female theme. It concludes that the ideological homogenization of modernism is reflected in the norms of human physical aesthetics, which is implicitly criticized in caricatures with a female theme.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: cavci@gantep.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

When the dynamics of change are not produced by a society itself, that society cannot determine the direction and speed of change. The upheaval of Turkish modernization, which has been going on for nearly two centuries, seems to be an effort for change-transformation whose dynamics has not been determined by itself. Turkish modernization has had to progress in the shadow of Western modernism due to historical, political, geographical and cultural reasons. When we consider today's Europe and the United States together, we can say that Western modernism as a whole is a product of the transformations in its medium since geographical discoveries. The process that started with the Ottoman renewal movements emerged as a search for Western-style modernism. However, this situation has been inherited from Ottoman Turkey to Republican Turkey as a clash of tradition and modernism. This conflict, whose reflections are seen in political life in every period, shows itself in the socio-cultural structure even today.

Humor is one of the sharpest forms of expression for human emotions and thoughts. It is possible to see various forms of humor in all cultural and artistic creations, ranging from oral and written literature to games and entertainment. This is due to the structure and functions of humor, which respond to different emotional and intellectual needs. Alongside its function of amusement and entertainment, humor has become a means for individuals to express themselves in a critical dimension, underlying the act of laughter. The critical aspect of humor extends from political contexts to aesthetic attitudes and thoughts. Perfection, as a woman's image imposed by the Western culture industry, has become an important criterion both in terms of what society expects from women and women's self-view. Although it is relative, societal expectations about the concept of beauty have been reshaped by modernism and the concept of a standard-uniform female body has developed. The effort to conform to this vision paved the way for the restoration of relatively damaged bodies and aesthetic surgery in the medical field. This study focuses on the critical aspect of humor, based on caricatures used as visual humor elements in the digital culture environment. The caricatures are limited to ten examples that revolve around the theme of the female body. Content analysis technique is employed to examine the caricatures. The study argues that behind the humor-themed caricatures focusing on aesthetic practices on the female body, there is a criticism of distorted modernism. The concept of aesthetics, widely discussed in various fields of knowledge, particularly philosophy, is addressed, and the changes in the perception of female body aesthetics in the 20th and 21st centuries are evaluated. Furthermore, the study examines the criticism of modernism through humor, based on caricatures with a female theme. It concludes that the ideological homogenization of modernism is reflected in the norms of human physical aesthetics, which is implicitly criticized in caricatures with a female theme.

The Internet has now turned into a basic need of people, and it has become an important issue whether there is Internet access even in the most remote places before the road and water. This shows that the cultural influences of the internet reach everywhere. In this context, one of the important factors of change in aesthetic values and perceptions is social media environments. With social media, visuality has gained even more importance, and people have begun to include themselves as a showcase element in the world they perceive visually. This situation was used as a humor element in the cartoons. Within the framework of the approach presented in the article, the prevalence of exaggerated content about aesthetic surgery practices on the female body in cartoons can be interpreted as an implicit critical attitude towards these practices. In the cartoons chosen as samples, exaggeration elements were used especially in lip, nose and facial aesthetics. This shows that the most common plastic surgery in the society is in these parts of the body. Based on the theoretical discussion in the article and the caricature examples examined, we can conclude that the repaired/processed female bodies in the aesthetic-themed cartoons are being ironically questioned by the society. In the background of this, a criticism of modernism is made over the theme in the cartoons. It should also be noted here that the issue of modernization/modernism, both in terms of our academic perspective and as the problem of this article, is not considered as a contradiction. As emphasized from the beginning, the perception of modernization in Turkey and the imposition of a mechanical worldview by Western modernism on Turkish society through the female body are the main issues discussed in the background. As a result, the ideological standardization of Western modernism is also reflected in the shaping of human bodily aesthetic norms, regardless of socio-cultural differences.

Giriş

İnsan etkinliklerinin bütünü oluşturulan kültür, geçtiğimiz iki asırdan bu yana sanayileşme, kentleşme ve dijitalleşmeyle birlikte sürekli değişip dönüşmektedir. Buna bağlı olarak kültürü inceleyen bilim dalları da konuları ile araştırma yöntem ve tekniklerini güncellemektedir. Bu çerçevede halk bilimi çalışmaları kültürün üretim, aktarım-paylaşım ve yeniden yaratım süreçleriyle birlikte kendini sürekli güncelleyerek ilerler. Halk biliminin doğasında bulunan disiplinlerarası yaklaşım diğer bilim dallarıyla da yakın ilişki içerisinde bulunmasını sağlar. Başka bir pencereden bakıldığında kültürü ortaya çıkartan ve dönüştüren dinamikler kültürün yeni inşa alanları ve kültürel ürünlerin yeni formları halk bilimi çalışmalarına konu olmaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi bu durum kültürü inceleyen tüm bilim dalları için geçerlidir. Genel bir ifadeyle 18. yüzyıldan bu yana endüstri devrimlerinin bir sonucu olarak iletişim araçları ve medya ortamlarındaki gelişmeler halk bilgisi ürünlerinin çeşitliliğini arttırmıştır. Bunun geri planında da kentleşme ve dijital iletişim ortamlarının yeni insan etkinliklerinin oluşmasına yol açması vardır. Ayrıca bilindik kültürel yapılar ve içerikler de yeni kültürel ortamlarda tekrar üretilmektedir. Diğer taraftan deprem, yangın, sel, savaş ve küresel salgın gibi kitlesel derin etki yaratan olaylar, “toplum düzenini, adetlerini, geleneklerini, göreneklerini, toplumsal alışkanlıklarını yeniden gözden geçirmeyi” (Tarhan, 2022, s. 603) gerekli kılar. Bugün halk bilimi çalışmaları ortaya çıkan yeni konulara yönelirken bir yanı sıra da temel kültürel metinler başta olmak üzere daha önce ele alınmış konuların mevcut şartlara bağlı olarak yeniden incelenmesi şeklinde ilerlemektedir.

Bu bakış açısına göre söz konusu başlıklardan birisi de mizahtır. Mizah, erken dönem halk bilimi çalışmalarından bu yana ele alınan temel konular arasındadır. İnsanın mizah duygusu ve düşüncesi ile kendini ifade etme biçimlerinin her dönemde var olması onun zengin işlevleriyle ilgilidir. Türk mizahını da bu çerçevede değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Mizah duygusunun ve düşüncesinin ifade biçimleri ve araçları eğlenme ve eğlendirmenin ötesinde farklı işlevlere sahiptir. Dolayısıyla her kültür ortamında mizahın üretim araçları gibi işlevleri de çeşitlenmektedir. Erhan Solmaz’a göre;

Bireyin karşılaştığı olumsuz durumlar karşısında geliştirdiği bir diğer savunma mekanizması da mizahtır. Mizahın ortaya çıkışı, yaratım-aktarım bağlamı ve kültürlerdeki farklılaşması gibi konular bugüne kadar pek çok bilim insanı tarafından üzerinde ciddiyetle ele alınan unsurlardır. Her ne kadar tek bir tanıma sığdırılamasa da mizah, bireyin kendini ve çevresindekileri düzeltmek için tuttuğu bir aynadır. (Solmaz, 2019, s. 137)

Bu genel yaklaşım zemininde çalışmada ele alınan kadın bedenini konu alan estetik temalı karikatürlerin mizahın eleştiri işleviyle ilişkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Yazılı, basılı ve görsel medya ortamlarının gelişmesi ile birlikte karikatürler mizahın önemli araçlarından birisi olmuştur. Bu karikatürlerde kadın bedeni estetiği yaygın konular arasındadır. Karikatürlerin üretimi ve çeşitli medya ortamlarındaki paylaşım oranları gülme eyleminin yanı sıra bir yanı sıra da zihinsel anlamda beden estetiği meselesinin absürt bulunup ironik bir eleştiri aracı şeklinde kullanımıyla ilgilidir tezi, çalışmanın hareket noktasını teşkil etmektedir. Karikatür üretirken kadın bedenine yapılan cerrahi müdahalelerin abartılarak karikatürlerde uyumsuz biçimlerde gösterilmesi geri planda tek tipleşmeye karşı bir eleştiri olarak da yorumlanabilir kanaatini taşımaktayız.

Çalışmanın temel kavramlarından birisi olan modernizm, Osmanlı Türkiye’sinden Cumhuriyet Türkiye’sine temel düşünsel problem alanlarından birisi olagelmıştır. Türk modernleşme tarihi her boyutuyla ayrı bir incelemenin ve tartışmanın konusu olmakla birlikte bu çalışma kapsamında Batı modernizminin kadın bedeni estetiği algısını şekillendirmesi üzerinde durulmuştur. Bir genelleme yapacak veri bulunmamakla birlikte en azından popüler kültür açısından estetik kavramının ve güzellik anlayışı algısının Batılı anlamda modern insan tipiyle özdeşleştirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu da Batı kültür endüstrilerinin kendi içerisinde ve bütün dünyada pazarladığı kadın imajına dayanmaktadır. Ancak her kültürde

olduğu gibi Türk kültürünün de kendine ait estetik algılama tarz ve biçimleri vardır. Türk kültürünün temel metinlerinde bu estetik duyular yer almış ve günümüze birer estetik/kültürel mesaj olarak aktarılmıştır. Konuyla ilgili halk bilimi alanında pek çok çalışma bulunmakla birlikte estetik konusunu kadınla ilişkilendiren dikkat çekici çalışmalardan birisi olan Sacide Çobanoğlu'nun "Halkbilimsel Metaetik Kuram ile 'Cinselliğin Anlatımında Estetik Söyleme Önem Vermek Etik Değeri'nin Dede Korkut Örnekleme" (2022) adlı makalesini örnek olarak anmak yerinde olacaktır. Türk kültüründeki "estetik algıyı en güzel dile getiren müstesna eser, Dede Korkut Kitabı" (2022, s. 203)'dır, tespitini yapan Çobanoğlu, cinselliğin Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki estetik ifade biçimleri üzerinden güncel bir okuma yapmıştır.

Dede Korkut Kitabı örneğinde olduğu gibi Türk kültürünün pek çok temel metninde niteliksel bir kadın estetiği mesajı bugüne iletilirken Batı kültür endüstrisi ölçülerini de kendisinin belirlediği bir niceliksel estetik dayatmaktadır. Bu çelişki ikileminde çalışmanın bakış açısı, söz konusu karikatürlerdeki kadın bedeni temalı gülme unsurlarının, aynı zamanda bir estetik sorgulama olduğu üzerine kurulmuştur. Bu sorgulama da bizi bir kültür bilimci olarak geri planında bir modernizm eleştirisi mi var arayışına götürmektedir.

Bu yaklaşımla çalışmada öncelikle kavramsal çerçeve başlığında karikatür mizahı, estetik ve modernizm kavramlarının çalışmanın tezini destekleyecek yönleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Daha sonra analiz ve bulgular başlığında örneklem olarak seçilen on dört karikatür içeriğinin analizi yapılarak yorumlanmıştır. Sonuç bölümünde ise çalışmada elde edilen bulgular tartışılmış ve değerlendirilmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Karikatür Mizahı ve Yeni Kültür Ortamları

İnsanın sosyal ve fiziki çevresi ile kurduğu iletişim ve etkileşim etkinliklerinin ürünü olan kültür, tarih öncesi dönemlerden bu yana çeşitli biçimlerde kayıt altına alınarak kuşaklar arasında aktarıla gelmiştir. Önceleri söz ve çeşitli somut göstergelerle kayıt altına alınan kültürel yaratmalar daha sonra yazının geliştirilmesi ile yeni bir kayıt biçimine geçmiştir. İletişimin söz ve yazı ötesine geçerek diğer teknolojik araç gereçlerle de sağlanması kültürün "sözlü, yazılı ve elektronik" (bkz. Ong, 2013) ortamlarda aktarımını ortaya çıkarmıştır. Böylece insanın duygu ve düşünceleri, olay ve durumlar karşısındaki tutumları, fikirleri ve tavırları bu üç kültürel ortamda ifade ve kayıt imkânı bulmuştur. Bu bağlamda;

...geleneksel bilgi aktarım sistemlerinin değişmesi, kültürün yaratım ve paylaşım biçimlerini yeniden şekillendirmiştir. Yazı sonrası dönemde iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, kültürel yapıların yeni iletişim biçimine uyum sağlamasını zorunlu kılmıştır. Sözlü kültür ortamında, belleğe dayalı kayıt sistemleri vasıtasıyla dolaşımda olan kültürel birikim, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında yeni formlar kazanmıştır. Elektronik kültür ortamı, insan zihninin çalışma, üretme ve paylaşma biçimini yeniden şekillendirmiştir. Tarihsel süreçte insanın, fizikî ve sosyal çevresine verdiği kültürel tepkiler, elektronik kültür ortamında sanal içeriklere dönüşmüştür. Oluşan dijital ekolojide interaktif iletişimle insan kendi eğlence, vakit geçirme, eğitim ve etkileşim biçimlerini geliştirmektedir. Buna göre de geleneksel kültürde önemli işlevleri olan mizah, yeni kültür ortamının yazılı, işitsel ve görsel öğeleriyle üretilerek ağ toplumunun eğlence ve eleştiri araçlarından birisi olmuştur (Avcı, 2020, s. 1662).

Türkçe sözlükte "gülmece" olarak karşılanan mizah, "1. Eğlendirme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay, mizah, humor. 2. Gerçeğin güldürücü yanlarını ortaya koyan edebiyat türü, mizah, ironi." (Türkçe Sözlük, 2011, s. 999, 1692) şeklinde tanımlanmaktadır. Dursun Yıldırım (1999, s. 3, 8), Türk halk mizahını temsil eden en estetik yapının fıkra olduğunu kaydetmektedir. Geleneksel fıkra metinleri ve fıkra anlatıcılığı sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında yeni icra alanları bulmaktadır. Diğer taraftan mizah konusu insan fizyolojisini ve estetiğini inceleyen pek çok bilim alanı tarafından ele alınmıştır. Gülme eyleminin ortaya çıkışı ve bunun da ötesinde mizahın yapısı konusunda yapılan çalışmalarda üç mizah teorisi ortaya konulmuştur. Bu teoriler "üstünlük, rahatlama ve uyumsuzluk (zıtlık)" (bkz. Morreall, 1997; Feinberg, 2004) şeklindedir.

Söz konusu bu unsurları kullanarak mizah üretme yollarından birisi de karikatürlerdir. Karikatür, “insanların, varlıkların, olayların, hatta duygu ve düşüncelerin doğalla ters düşen, olağanla çelişen, gülünç yanlarını yakalayıp bunları kimi zaman da yazıyla desteklenmiş abartılı çizimlerle bir gülmece anlatımına dönüştürme sanatı” (Alsaç, 1994, s. 7) şeklinde tanımlanır. İtalyanca kökenli bir kelime olan karikatür, Fransızcaya ve oradan Türkçeye geçmiştir. Karikatür temelde “abartılı biçimbozma” içeren çizimler yoluyla bir anlatım tekniğidir. Bu yolla yabancı ve yerli pek çok karikatür tipi üretilmiştir. Alsaç’a göre karikatür, “beklenmedik bir anda vurup kaçınasıyla gülme duygusu uyandırır, hoşça giden, akılda kalan bu özelliği nedeniyle de ele aldığı konunun bilinç düzeyine çıkmasını” (1994, s. 8) sağlar.

Genel anlamda “kültürel değişimin ve elektronik kültür ortamının etkisi” (Tarhan, 2023, s. 358) insanların algı ve tepkilerine de yansır. İletişim teknolojilerinin kültür ortamlarını sözlü-yazılı-elektronik olarak çeşitlendirmesi karikatürlerin bu kültür ortamlarında dolaşımını yaygınlaştırmıştır. Geleneksel medya ve internet tabanlı yeni medya ortamları, karikatür üretim ve paylaşım imkanlarını genişletmiştir. Başlangıçta basılı yayın araçları karikatürün temel paylaşım alanıyken bugün sosyal medya karikatür içeriklerinin geniş kitlelere ulaştığı bir alan hâline gelmiştir. Medyanın yazılı-basılı süreçten radyo-televizyona ve oradan da internet tabanlı yeni medya ortamlarına evrilmesi (bkz. Özdemir, 2001) kültürün geleneksel bütün üretim tüketim biçimlerini etkilemiştir. Yeni medya ortamları içerisinde yer alan sosyal medyaysa insanlar ve kültürler arası iletişim ve etkileşimi yeni bir boyuta taşımıştır. Sosyal medya kişilerin kendi içeriğini üretebildiği ve bunu yayınladığı bir alandır. Böylece olaylar ve durumlar karşısında kişisel tavır ve görüşlerini kolayca ortaya koyacakları veya ortaya konulan görüş ve düşüncelere etki-tepki geliştirecekleri medyada interaktif bir iletişim biçimi alanı ortaya çıkmıştır.

Buharın bir enerji kaynağı olarak kullanılmasından bu yana peş peşe gelen endüstri devrimleri teknoloji ile insan arasındaki ilişkiye de yeni boyutlar katmıştır. Başlangıçta yalnızca insan hayatını kolaylaştırmak üzerine gelişen insan ve teknoloji arasındaki bağlar bugün gelinen noktada teknolojinin sağladığı iletişim ortamları üzerinden kültürel bir muhteva kazanmıştır. İnsanın sosyal ve fiziki çevresiyle kurduğu münasebetler yeni iletişim ortamları ile birlikte artık sanal içerikler üzerinden sağlanmaya başlamıştır. Ortaya çıkan dijital ekolojide yeni eğlenme, vakit geçirme, eğitim ve öğrenim biçimleri gibi mizah anlayışları da değişmiştir. Geleneksel sözlü kültür ortamlarında insanın önemli bir ifade biçimi olan mizah, sosyal medya ortamlarında İnternet toplumunun eğlence ve eleştiri araçlarından birisine dönüşmüştür. Böylece mizah, sözlü kültür ortamındaki işlevini, benzer bir şekilde elektronik kültür ortamında da sürdürmektedir. Mizah ve karikatür bağlamında bakıldığında Facebook ve Instagram sosyal medya ortamlarının ve doğrudan kişisel bir alan olarak WhatsApp gruplarının karikatür paylaşımı ve etkileşiminde önemli alan olduğu görülür. Böylece karikatürler üzerinden abartılı bir şekilde ifade edilen çizili-yazılı içerikler, kişilerin duygu ve düşüncelerini yansıtan birer araca dönüşmekte ve bu ortamlar üzerinden başkalarıyla da paylaşılmaktadır. Dolayısıyla yeni medya ortamları insanların belirli bir konuyla ilgili yargılarını doğrudan ortaya koyabilecekleri imkânlar sunmuştur. Bu bağlamda karikatür üretim, paylaşım ve dolaşımı bu yargıyı çeşitli düzeylerde ifade etme araçlarından birisidir.

Estetik ve Modernizm Kavramları Üzerine

Çalışmanın anahtar kavramları içerisinde yer alan estetik ve modernizm, pek çok bilim alanının inceleme sahasındadır. Estetik, erken dönem Batı felsefesinden bu yana ayrıntılı ele alınan konulardan birisidir. Modernizm ise Türkiye bağlamında bakıldığında, birkaç asırdır etrafında geniş tartışmaların yapıldığı bir konudur. Bu çalışmada estetik ve modernizm kavramlarının bir arada ele alınmasının sebebi, yine Türkiye bağlamında özellikle 20-21. yüzyılda hayatın her alanıyla ilgili estetiğin ölçü, yapı ve anlayış biçimlerinin Batı modernizmine bağlı olarak şekillenmesidir. Daha açık bir ifadeyle; Türk modernleşmesinin

Osmanlı Türkiye'sinden bu yana Batı eksenli gelişmesi estetik değerler silsilesinin de bu eksenle şekillenmesine yol açmıştır. Bu durumu edebiyat-sanat yaratmalarından bu yazının konusu olan kadın güzellik anlayışına kadar uzanan geniş bir yelpazede düşünmek yanlış olmayacaktır. Türkiye'de bir yandan kentleşme bir yandan da kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması söz konusu süreci hızlandırmıştır. Başka bir yazının konusu olmakla birlikte kentleşme ve medyanın Türkiye'de kültürel yapı ve biçimleri topyekûn etkilediğini söylemek gerekir.

Türkçe Sözlük'te estetik kavramı; “Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat: Güzellik duygusu ile ilgili olan. Güzellik duygusuna uygun olan. Güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu, güzel duyu, bedii. Kusurlu bir organı düzeltmek veya güzelleştirmek amacıyla uygulanan (yöntemler): Estetik cerrahi.” şeklinde tanımlanmıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi estetik de tarihin her devrinde insan zihnini meşgul eden temel konulardan birisidir. Afşar Timuçin, Felsefe Sözlüğü (1998)'ndeki estetik maddesinde estetiği “güzel ile ilgili araştırma alanı, güzelin bilimi ya da bilgisi” olarak tanımlar ve klasik anlamda estetiğin metafizik olduğunu belirtir. Estetik başlangıçta niteliksel bir durumken günümüzde özellikle bilim alanına da dönüşmesiyle niceliksel boyut kazanmıştır. Aynı maddede çağdaş estetikçilerin bir laboratuvar estetiği kurma çabasından da bahsedilir. Ahmet Cevizci'nin Felsefe Sözlüğü (1999)'nde ise estetik şu şekilde tanımlanır:

Sanat ya da güzellik alanında söz konusu olan değerleri konu alan felsefi disiplin; felsefenin güzeli ya da güzelliği konu alan, iyi, çirkin, hoş, yüce, trajik gibi güzellikle yakından ilişkili olan kavramları araştıran, doğal nesne ya da insan yaratısı olan ürünlerde sergilenen güzelliklerle ilgili yargı ve yaşantılarımızda söz konusu olan değerleri, tavırları, haz ve tadları analiz eden dalı; estetik nesnelere, estetik tecrübenin nesnelere yönelen temaşada söz konusu olan problemlerin çözümü ve kavramların analiziyle ilgili olan felsefi disiplin.

Burada kısaca iki tanımına yer verdiğimiz estetik kavramı etrafındaki tartışmaların Doğu ve Batı bilim tarihi içerisindeki yeri ve değişimi başka bir yazının konusudur. Ancak estetiğin “güzellik” duygusu-algısı-tasarımıyla ilgili olduğunu ve bunun her boyutuyla düşünce ve bilim tarihi içerisinde ele alındığını söylemek yanlış olmayacaktır. Estetik kavramının 20-21. yüzyıl aralığında görsellik yanının medya araçlarının da etkisiyle, ön plana çıktığı söylenebilir. Tam bu noktada yazının iddiası olarak ortaya koyduğumuz Türkiye'de özellikle son elli yıllık süreçte estetik kavramının popüler anlamda modernizm tarafından şekillendirildiğini ve bunun görsellik üzerinden ilerlediğini belirtmek gerekir. Söz konusu dönem Türkiye'de kentleşme hareketlerinin hızlandığı ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştığı bir süreci içerir. Şimdi modernleşme meselesiyle ilgili de birkaç şey söyleyerek bu faslı kapatabiliriz.

Modern kavramı, modernlik olgusu ve toplumların modernleşme süreçleri kendi içerisinde geniş tartışmaların yapıldığı bir alandır. Latince kökenli bir kelime olan modern, Felsefe Sözlüğü (Cevizci, 1999)'nde “Düşüncedeki açıklık, özgürlük, otoritelerden bağımsızlık ve en yeni ve en son dile getirilmiş düşünceler üzerine bilgi anlamına gelen sıfat.” olarak tanımlanır. Yine aynı yerde modernizm ise daha geniş bir felsefi çerçevede ele alınır ve genellikle “aydınlanma'yla irtibatlandırılan ideal ve kabuller” için kullanılır. Devamında ise modernizm şu şekilde açıklanır: Modernizm, “Aydınlanma'yla birlikte gerçekleşen entelektüel dönüşümün ortaya çıkardığı dünya görüşünü, hümanizm, dünyevileşme ve demokrasi temeli üzerine yükselen bilimci, akılcı, ilerlemeci insan merkezci ideolojiyi ifade eder.” Bu çerçevede modernleşme kavramına bakıldığında geleneksel ve eski toplumların modern olmalarına ve modernite yolunda ilerlemelerine olanak sağlayan süreçler akla gelir.

Kısaca tanımını verdiğimiz modern, modernite, modernleşme gibi kavramlar felsefe ve sosyoloji başta olmak üzere pek çok disiplinin uğraş alanı içerisinde yer almaktadır. Halk bilimi

çalışmalarına bakıldığında da aslında bir yanıyla bu kavramların etrafında dönüldüğü görülür. Bizce gelenek çatısı altında ele alınan ve tartışılan bütün konular, bugünün dünyasında kültürel değişim süreçleriyle ilişkilidir. Bu da Türkiye bağlamında tarihî arka planı Osmanlı yenileşme hareketlerine dayanmakla birlikte kentleşme ve medyanın etkilerini yaygınlaştırdığı bir modernleşmenin gölgesinde yaşanmaktadır. Dolayısıyla, halk biliminin çalışma alanları arasındaki edebî türlerden, hayatın geçiş töreni âdetlerindeki değişime ve güncel yaklaşımlar içerisindeki uygulamalı halk bilimi çalışmalarına varıncaya dek bütün konular ele alınırken geri planda bu tartışmaların yapılması gerektiği unutulmamalıdır. Aksi takdirde meseleler ele alınırken sebep sonuç ilişkisi kurulamaz ve bir gelecek tasavvurundan söz edilemez. Bu minvalde Türkiye'ye bakıldığında Osmanlı'dan bugüne uzanan sancılı bir "modernleşme" sürecinin yaşandığı görülür (bkz. Kuran 1997; Mardin, 1991). Bu durumun tarihsel, ekonomik, sosyolojik sebepleri daha geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Ancak Türkiye'de Batı modernizmini ortaya çıkartan şartlardan bağımsız bir Batı merkezli modernleşme sürecinin yaşanması, uzun bir dönem gelenekle modernitenin çatışması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum Osmanlı son dönem edebiyat-sanat eserlerine de yaygın olarak Doğu-Batı çatışması şeklinde yansımıştır. Bu çatışmayı teorik olarak Daryush Shayegan'ın "Yaralı Bilinç" (1991) kavramıyla okumak mümkündür. Bunlara ek olarak şunu da belirtmek gerekir ki modernlik meselesi Batı'nın kendi içerisinde de uzun yıllardır tartışılan bir konudur. Batı modernizmi tarihin akışı içerisinde zaman zaman tıkanmış ve kendisine yön aramaya çalışmıştır. Özellikle 20-21. yüzyıl aralığında Batı'da yaşanan savaşlar, göçler, ekonomik buhranlar ve kitle iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte kültürler arası etkileşimin artması bilindik modernlik temalarını değiştirmiştir. Dolayısıyla modern sonrası dönemin (post-modernizm) ve modernizmin ölçülebilir gerçeklik-estetik tasarımlarının çöktüğü gerçeklik sonrası (post-truth) nosyonlarının tartışıldığı süreçler uzun bir zamandır yaşanmaktadır (bkz. Giddens, 1994; Touraine, 2002).

Batı akademisi ve entelektüel çevrelerinin kendi içerisinde tartıştığı ve belki de kendi düşünsel seleksiyonları içerisinde yeni bir aşamaya geçecek olan modern ve modern sonrası sorgulamaları ayrıca takip edilmesi gereken süreçlerdir. Konumuz bağlamında baktığımızda Batı'da da değişken-geçişken dinamikler modernleşme süreçlerinde Türkiye'ye bir yanıyla takip, taklit, terkip, tenkit bir yanıyla da "kültürel şizofreniler" üretecek çatışmalar şeklinde yansımıştır. Yine Batı modernizmini kapitalizm ve kültür endüstrilerinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Tam bu noktada özellikle 1950'lerden sonra Türkiye'de modernleşme süreçlerinin, düşünsel zeminden belli ölçüde uzak bir şekilde, tüketim toplumu yaratma sonucunu doğurduğunu iddia edebiliriz. Başka bir ifadeyle Osmanlı yenileşme hareketlerinden itibaren bir arayış çabası olan modernleşme süreci, şiddetle kapitalizmin 20. yüzyılın ortalarında pazar alanlarından birisine dönüşmeye başlayan Türkiye'de tüketim kültürü yaratma sürecine evrilmiştir. Bu tespiti elbette Türkiye'yi Batı'ya açık bir hâle getiren tarihsel, siyasi, askerî ve ekonomik sebepleri bir tarafa bırakarak yaptığımızı belirtmek gerekir.

Bu kavramsal belirleme ve tartışmalar zincirini tekrar konumuza bağlayacak olursak; bu çalışmadaki tezimiz, kendi içerisinde sancılı bir süreç olan Türk modernleşmesinin Batı'ya yaslanan bir estetik değerler dönüşümünü de beraberinde getirmesi ve bunun kadın estetik/güzellik anlayışını şekillendirmesidir. Bu durum hem kadına bakış hem de kadının kendine bakışı için geçerlidir. Batı tipi tüketim tarz ve anlayışları, modernleşme adı altında topluma sirayet ederken bunu yine Batı tipi estetik normları da inşa ederek yapmaktadır. Bu da sanat-edebiyat ürünlerinden mimariye, kent yapılaşmasından beslenmeye varıncaya kadar hayatın bütün alanlarında "gelenek-modern" ikilemini doğurmaktadır. Modernizmin kendi serencamında estetik/güzellik, nitelikten ziyade niceliğe dönüşmüştür. Bu yazı bağlamında bakıldığında ise kadının niteliksel estetiğinin/güzelliğinin, niceliksel bir estetik/güzellik kavrayışına geçtiği ve bu niceliğin de Batı tipi normlara dayandığını söyleyebiliriz. Toplumun

genel yapısı bir yanıyla bu durumu kabullenip içselleştirirken bir yanıyla da kadın bedenine söz konusu normlara ulaşmak için yapılan cerrahi müdahalelere mizah üzerinden tepki vermektedir. Biz, karikatür özelinde ele aldığımız bu eleştirel tutumun aslında örtük bir modernlik eleştirisinin olduğunu değerlendirmekteyiz.

Analiz ve Bulgular

Mitolojik devirlerden itibaren bütün kültürlerde kadın figürü etrafında çeşitli anlatılar, imajlar ve semboller oluşmuştur. Bunlar, kadının doğurganlığı başta olmak üzere fiziksel özellikleri ve toplum içerisindeki rollerine atfen gelişmiştir. Türk kültürüne bakıldığında kadının statüsünün yüzyıllar içerisinde “toplumsal, siyasal ve dinsel” (Fidan, 2022, s. 189) nedenlerle değişikliğe uğradığı görülür. Bugüne gelindiğinde kapitalizmin toplumsal-kültürel yapıları kendine göre yeniden inşa etme süreçlerinde kadının da payına düşeni aldığını görmekteyiz. Estetik kavramının bir terim olarak nitelikten niceliğe evrilen anlam değişimine paralel bir şekilde kadınla ilgili algı ve beklentilerin de aynı yönde değiştiği görülür. Kapitalizmin dünyaya dayattığı tektipleşmeci baskısı belki de en çok kadını etkilemektedir. Zira kadın bedeni, satılan herhangi bir ürünün pazarlamasını yapacak reklam aracına dönüşmüştür. Bu da kadının erkek içgüdüsüne bağlı olarak bir cinsel obje şeklinde sunulmasıyla ilgilidir. Böylece çift yönlü bir tüketim alanı oluşmaktadır. Kadın bedeniyle özdeşleştirilen bir ürünün pazarlanması ve tüketimi artırılırken kadının da bu imaja uygun bedensel formlara girebilmesi için giyim-kuşam, kozmetik, estetik cerrahi başta olmak üzere pek çok ekonomik harcamayı yerine getirmesi gerekmektedir. Bu da Rıfat Bilgin’in ifadesiyle; “Kadın bedenine dayatılan güzellik, cazibe, ayartıcılık gibi unsurlar kadının cinsel bir obje olarak görülmesine ve kadınların daha fazla zarar görmesine sebep olmaktadır. Kadın - kendisine ve bedenine dayatılan- güzellik, gençlik, cinsel olarak bedenin sergileme normları sebebiyle ağır yükler altında” (2016, s. 239) kalmasına neden olmaktadır.

Çalışmada bu bakış açısıyla on dört karikatür örneklem olarak ele alınmıştır. Kadın bedenine yapılan cerrahi müdahaleler karikatürlerde abartılı biçimde kullanılarak mizah unsuruna dönüştürülmüştür.

Karikatür 1 (URL 1)

Karikatür 2 (URL 2)

Karikatür 1’de eşi estetik operasyon geçiren adam eşine restorasyonunu kim yaptı diyerek estetik operasyonu kendi meslek alanıyla ilişkilendirilmiş ve mimari bir yapının yenilenmesine gönderme yapmıştır. Eşinin tepkisi üzerine ise başka bir mizahi unsur olarak dilim sürçtü, ifadesini kullanmıştır. Karikatür 2’de estetik cerrahisinin kadın bedenini tek tipleştirilmesine gönderme yapılmıştır. Hastanede yoğun bakım önünde bekleyen adam, camdan bakarak karısını tanıyamamış ve ortadakinin karısı olabileceğini tahmin etmiştir.

Karikatür 3 (URL 3)

Karikatür 4 (URL 4)

Karikatür 3'te Estetik operasyon geçiren kadın geldiği son hâli beğenmeyerek doktordan verdiği parayı geri istemektedir. Kadın güzellik uğruna ne kadar bıçak altına yattığını ifade ederek hâlâ kendini güzel bulmadığını söylemiştir. Doktorun bu duruma tepkisi ise kadının ameliyatlardan önceki ve sonraki fotoğraflarını göstererek olmuştur. Kadının eski hâli bir kütük olarak resmedilmiştir. Bu da bir estetik ameliyatla kadın bedeninin aslından ne kadar farklılaştırılabildiğini ima etmektedir. Karikatür 4'te bir çocuk annesine büyüyünce estetik cerrah olup onu güzelleştireceğini söylemiştir. Burada çocuğun güzellik anlayışının çağın tek tip estetik yapısına göre şekillendiği ve güzelliğin nasıl kazanılabileceği gösterilmiştir. Annenin tepkisi ise kendisini çirkin bulan çocuğuna hakaret şeklinde olmuştur.

Karikatür 5 (URL 5)

Karikatür 6 (URL 6)

Kadın bedeni estetiği konulu karikatürler üretilirken müstehcen içerikler de kullanılmaktadır. Karikatür 5'te yatak odasındaki bir kadın, partnerinin fotoğrafını görüp şaşırması karşısında onun kocası değil kendisinin estetik operasyondan önceki hâli olduğunu söylemiştir. Yani karikatürde kadının önceki ve şimdiki hâli arasında cinsiyet değişimi şeklinde görülecek kadar fark olduğu belirtilmiştir. Bu da abartı yoluyla estetik operasyon üzerinden mizah üretme örneğidir. Benzer şekilde karikatür 6'da da aynı abartı yöntemi kullanılmıştır. Bu karikatürde Kırmızı Başlıklı Kız masalına gönderme yapılarak gülme unsuru yaratılmıştır. Odaya gelen Kırmızı Başlıklı Kız ninesine ağzının, kulaklarının, burnunun ve göğüslerinin güzelleşip gençleştiğini söyler ve bunun nasıl olduğunu sorar. Yaşlı kadın artık estetik diye bir şey var diye cevap verir. Kız, yatakta yanındaki adamın kim olduğunu sorduğunda ise, masala atfen, onun kurt olduğunu söyler. Yani kurt, estetik ameliyatla insana dönüşmüştür.

Karikatür 7 (URL 7)

Karikatür 8 (URL 8)

Kadın bedenindeki estetik normların belirlenmesinde popüler kültür önemli bir etkidir. Özellikle televizyon dizilerindeki kadın oyuncuların fiziksel özellikleri onlara öykünen kadınlar tarafından da istenmektedir. Karikatür 7'de estetik cerraha giden kadın, oyuncu Beren Saat'in burnundan istediğini söylemiştir. Doktorun buna verdiği cevap ise o burnun talep gördüğü için seri şekilde üretildiğini ima ederek elindeki burnu kadına atmak şeklinde olmuştur. Karikatür 8'de gülme eylemi yine başka bir duruma atıf yapılarak yaratılmıştır. Estetik operasyon geçiren kadın ameliyat sonrası aynaya baktığında kendini görünce şaşırılmış ve doktora beddua etmiştir. Doktor ise kendini bir ressamla özdeşleştirerek içindeki Picasso'yu suçlamıştır. Burada estetik ameliyatın resim çizme ile ilişkilendirilip abartıldığı görülür.

Karikatür 9 (URL 9)

Karikatür 10 (URL 10)

Karikatür 9'da burun estetiği hayvanlar üzerinden gülme unsuru olarak kullanılmıştır. Burnuyla beslenen bir filin burnunu kaldırtmak istemesine arkadaşı açlıktan öleceğini söyleyerek tepki göstermiştir. Burun estetiği en yoğun talep gören ameliyat türleri arasındadır. Burnuyla beslenen filin bile buna öykünmesi üzerinden ironi yapılmıştır. Beden estetiği konusu bu yazıda kadın merkezli olarak ele alınmıştır ancak erkekler arasında da gittikçe yaygınlaşmaktadır. Karikatür 10'da kadın ve erkek birlikte ele alınmıştır. Çocuk anne ve babasına benzemediğini fark ederek evlatlık mı olduğunu sorar; babaysa evlatlık olmadığını kendilerinin estetikli olduğunu söyler. Burada anne ve babanın estetik müdahaleyle doğal hâllerinden ne kadar farklılaştıkları; ancak genetik özelliklerinin çocukta ortaya çıkması üzerinden ironi yapılmıştır.

Karikatür 11 (URL 11)

Karikatür 12 (URL 12)

Karikatür 11’de bir ördek yavrusu dudak botoksu yaptıran bir kadını annesi zannetmiştir. Dudağa botoks uygulaması en yaygın estetik uygulamalardan birisidir. Burada abartılı bir şekilde kadın ördeğe benzetilerek ironi yapılmıştır. Karikatürlerde kadına yönelik estetik müdahaleler her boyutuyla konu edilmiştir. Karikatür 12’de kadın bedeni estetiğine teknik bir gözle bakılmış ve tamir aletleri gösterilmiştir. Estetik cerrah olmayı istemeyen ancak tıp okuyunca bu alana yöneldiğini söyleyen doktor, aslında torna tesviye bölümü okumak istediğini söylemiştir. Ancak estetik ameliyat olmak isteyen kadınlar sayesinde bu hayalini bir nebze de olsa gerçekleştirebilmektedir. Böylece kadın bedenine müdahaleyi tamirat gibi görüp torna tesviye işiyle ilişkilendirmektedir.

Karikatür 13 (URL 13)

Karikatür 14 (URL 14)

Karikatür 13’te bütün yüzüne botoks yaptıran kadın üzerinden gülme unsuru yaratılmıştır. Yaşlandığı için üzülen karısının, yüzüne botoks yaptıran adam, karısının yüzünün hâlâ gülmediği için serzenişte bulunmuştur. Kadın ise aslında güldüğünü ancak belli olmadığını söylemiştir. Burada yine abartı unsuru kullanılarak botoksun yarattığı gerginliğe bağlı yüzdeki jest ve mimiklerin belli olmaması ima edilmiştir. Karikatür 14’te Sait Faik Abasıyanık’ın “Son Kuşlar” adlı kitabına gönderme yapılarak gülme unsuru yaratılmıştır. Karikatürde Sait Faik’in insan yüzleriyle ilgili sözlerini yanlış anlayan kadın, yüzüne yaptırdığı botoksların fark edildiğini zannetmiştir.

Konu ile ilgili sosyal medya ortamlarında pek çok karikatür örneği mevcuttur. Biz çalışmada 14 karikatür seçerek beden estetiğinin karikatürlerde mizah unsuru olarak kullanılmasını örnekledik. Seçmiş olduğumuz karikatürlerde genellikle mizah teorilerinden uyumsuzlukla ilişkilendirebileceğimiz unsurlar kullanılmıştır. Yapılan estetik cerrahi uygulamaların insan yüzündeki abartılı sonuçları karikatürlerde uyumsuz biçimde gösterilmiştir. Örneklerdeki kadın bedeni ile ilgili karikatürlerde görüldüğü üzere, genellikle tek tipleştirici yüz profili uygulamaları üzerinden gülme unsuru yaratılmıştır. Güzelliğin ölçütü

olarak medyada görülen kadın imajlarının kullanımı karikatürlerde abartılı olarak verilmiştir. Böylece bu tek tipleşmeye bir eleştiri de yapılmış olmaktadır. İletişim teknolojilerinin kültür endüstrisinin bir aracı olarak kullanıldığı içinden geçtiğimiz bu çağda görsellik hayatın bütün alanlarında varlık göstermenin temel unsuru hâline gelmiştir. Beden figürünün insanın kendini var etmesinin bir aracına dönüşmüş olması insanları bu varoluşun kusursuz olması için mükemmel beden arayışına itmiştir. Bu mükemmelliğin ölçütü ise yukarıda tartışıldığı üzere Batılı imajlar ve değerler üzerinden kurgulanmıştır. Kendine özgü bir gerçekliğin her boyutuyla sorgulandığı bu dönemde bedenin bir araca dönüşmesi konusunda Gamze Gürler şu tespitleri yapmıştır:

Belirsizliklerin ve değer çatışmalarının yaşandığı bu dönemde, kişilerin ellerinde bulundurdukları tek somut gerçekliğe, bedenlerine giderek daha fazla yönelmeye başlaması bir tesadüf değildir. Beden, benlik sunumunun bir parçası, sınıfsal konumun bir işareti ve toplumsal anlamların taşıyıcısıdır. Aynı zamanda beden, bireylerin belirsizliklerin karşısında benliklerini, kimliklerini ve diğer aidiyetlerini toplumsal yapı ile ilişki kurarak refleksif alanda aktif olarak sürekli bir biçimde inşa ettiği ve sunduğu bir mekândır. Birey, mülkü olan bedenini toplumsal etkileşim içinde kontrol etmekte ve düzenlemektedir. Bu kontrol ve düzenlemelere, otoritelerin söylemleri ve çağdaş gözetim pratikleri aracılığıyla, toplumsal cinsiyet normları, medya imgeleri, dinsel ve politik inançlar ve benzeri pek çok toplumsal etken rehberlik etmektedir. Güzel beden gündelik hayatta benliğin sorunsuz bir biçimde sunulmasına aracılık eder (2018, s. 167).

Gürler'in de tespitlerinden anlaşılacağı üzere insanın geri plandaki asıl meselesi dış dünyayla bağ kurmaktır. Bunu yaparken de normalleşmek ve kabul görmek bireyin temel motivasyonlarını teşkil eder. Bu çalışmadaki iddiamız söz konusu normalin ne olduğu ve buna verdiğimiz cevaptır. Çalışmada yapılan teorik tartışmalar ve incelenen verilere bakıldığında normalin üretilmiş, doğal olmayan ve tek tipleştirici bir güzellik anlayışına dayandığını bunun da aslında güzelliğin ötesinde mekanik bir kusursuzluk algısıyla ilgili olduğunu bir bulgu olarak ortaya koyabiliriz. Özellikle kadın estetiği bağlamında bireye bunu dayatansa toplumdaki kabullerdir. Yine Gürler (2018, s. 168)'e göre de estetik cerrahiyle elde edilen psikolojik, ekonomik, statü ve sosyal kazanımlar bireyin toplumsal varlık inşasına katkı sağlamaktadır. Böylece güzellik/kusursuzluk "gündelik hayat stratejilerinden" birine dönüşmektedir. Diğer taraftan yaratılan bu simülasyona uygun davranmayan bireyler, sosyal simülasyon tarafından da açık veya örtük olarak dışlanmakta ya da itilmektedir. Modernizmin Türkiye bağlamındaki yansımaya bu çerçevede bakıldığında kadının kendini cinsel/erotik bir obje olarak sunmaktan başka çaresi yokmuş algısı kadına ve kadının kendi hemcinslerine dayattığı bir anlayışa dönüşmektedir. Karikatürlerde bu durumun yansımaları olarak yapılan cerrahi işlemlerin abartılı sonuçları gülme unsuru olarak kullanılmıştır. Bize göre bu da mizahın eleştiri işleviyle örtüşmektedir. Bu tarz karikatürlerin sosyal medya ortamlarında yaygın olarak dolaşımında olması karikatürlerde ortaya konan bakışın benimsendiğini göstermektedir. Dolayısıyla geri planda geleneksel estetik değer ve imajlarla, Türkiye'de algılandığı biçimiyle, modernizmin dayattığı tek tipleştirici estetik tarzlar eleştirilmektedir. Bu da bizi mizah üzerinden yapılan bir modernizm eleştirisine götürmektedir.

Sonuç

Değişim dinamikleri bir toplumun kendisi tarafından üretilmediğinde değişimin yönünü ve hızını o toplum tayin edemez. Aşağı yukarı iki asırdır süregelen Türk modernleşmesinin serencamı, dinamiklerini kendisinin belirlemediği bir değişim-dönüşüm çabası olarak görülmektedir. Türk modernleşmesi tarihî, siyasi, coğrafi ve kültürel nedenlere bağlı olarak Batı modernizminin gölgesinde ilerlemek durumunda kalmıştır. Bugünkü Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ni birlikte düşündüğümüzde Batı modernizminin bir bütün olarak coğrafi keşiflerden bu yana kendi mecrasındaki dönüşümlerin bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Osmanlı yenileşme hareketleri ile birlikte başlayan süreç Batı tarzı modernizm arayışı olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum Osmanlı Türkiye'sinden Cumhuriyet Türkiye'sine gelenek

ve modernizmin bir çatışması olarak miras kalmıştır. Siyasal hayatta yansımalarının her dönemde görüldüğü bu çatışma, sosyo-kültürel yapıda da kendini bugün dahi göstermektedir.

19. yüzyıl Türk modernleşmesi serüveninde gelenek ve modernite çatışmasının başlangıcında Batı'ya giden asker, aydın ve bürokrat kesimler gördüklerini aktarma veya taşıma yoluna gitmişlerdir. Tartışılabilir bir konu olmakla birlikte en azından kültürel bağlamda yerli oryantalist bakış açılarının kalıcı olarak oturması da bu dönemin kalıntılarıdır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren artık böyle bir gidişe gerek kalmamıştır. Birinci aşamada sanayileşme temelli ortaya çıkan Batı modernleşmesi daha sonra ulaşım ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte yeni bir evreye geçmiştir. Batı modernizmi kapitalizm, küreselleşme ve dijitalleşmeyle iç içe geçerek dünyada bir hegemonya oluşturma yoluna gitmiştir. Burada 20. yüzyıldaki 1. ve 2. Dünya Savaşlarının sonucunda ortaya çıkan büyük yıkımın da payı vardır. Bu yıkımlardan sonra 1950'lerden itibaren Batı, dünyanın geri kalanına kültür endüstrisini bir silah olarak yöneltmiştir. Bu silahın etki alanını ise kitle iletişim araçları yaygınlaştırmıştır.

Makalede tartışılan estetik kavramının karikatürler üzerinden örtük bir eleştiri konusu olması bir çeşit gelenekle modernizm çatışması olarak yorumlanabilir. Estetik algılamaların kadın bedeni üzerinden nicel bir boyut kazanması modernizmin dayattığı tek tip insan profiliyle ilgilidir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte Batılı estetik normlar bir toplumsal kabul ve geçerliliğe dönüşmeye başlamıştır. Batı kültür endüstrisinin dayattığı bir kadın imajı olarak kusursuzluk hem toplumun kadından beklediği hem de kadının kendine bakışı açısından önemli bir ölçüte dönüşmüştür. Her ne kadar göreceli olsa da güzellik kavramı ile kadından toplumsal beklentiler modernizm ile yeniden şekillenmiş ve standart-tek tip kadın bedeni tasavvuru gelişmiştir. Bu tasavvura uyma çabası, görece hasarlı, bedenlerin onarılmasına ve tıbbi alanda estetik cerrahiye zemin hazırlamıştır. Üstelik yalnızca hasarlı uzuvların düzeltilmesi değil kabul görmek isteyen kadının ideal güzelliğe kavuşması için de estetik cerrahi bir yol olarak yaygınlaşmıştır.

İnternet artık insanların temel ihtiyacına dönüşerek en ucra yerde bile yol ve sudan önce erişiminin olup olmaması önemli bir mesele hâline gelmiştir. Bu da internetin kültürel etkilerinin her yere ulaştığını gösterir. Bu bağlamda estetik değerler ve algılar konusundaki değişimin önemli etkenlerinden birisi sosyal medya ortamlarıdır. Sosyal medya ile birlikte görsellik daha da önem kazanmış, insan görsel olarak algıladığı dünyaya kendini de bir vitrin unsuru olarak dâhil etmeye başlamıştır. Bu durum karikatürlerde bir mizah unsuru olarak kullanılmıştır. Makalede ortaya konulan yaklaşım çerçevesinde karikatürlerde kadın bedeni konulu estetik cerrahi uygulamalarıyla ilgili abartılı içeriklerin yaygınlaşması, bu uygulamalara yönelik örtük bir eleştirel tutum olarak yorumlanabilir. Örnekleme olarak seçilen karikatürlerde özellikle dudak, burun ve yüz estetiği konularında abartı unsurları kullanılmıştır. Bu da toplumdaki en yaygın estetik cerrahinin vücudun bu bölgelerinde olduğunu göstermektedir. Makalede yapılan teorik tartışmaya ve incelenen karikatür örneklerine dayanarak estetik temalı karikatürlerdeki onarılmış/işlemlenmiş kadın bedenlerinin toplum tarafından ironik bir şekilde sorgulanıyor sonucunu çıkarabiliriz. Bunun da geri planında karikatürlerdeki tema üzerinden bir modernizm eleştirisi yapıldığı söylenebilir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki hem kendi akademik bakış açımızda hem de bu makalenin problemi olarak modernleşme/modernizm meselesi bir karşıtlık olarak ele alınmamaktadır. Baştan itibaren vurgulandığı üzere, modernleşme meselesinin Türkiye'deki algılanışı ve Batı modernizminin mekanik bir dünya görüşünü kadın bedeni üzerinden Türk toplumuna dayatması geri planda tartışılan asıl konudur. Netice itibarıyla Batı modernizmin ideolojik tektipleştirmeciliği, toplumsal-kültürel farklılıkları gözetmeksizin, insanın bedensel estetik normlarının şekillenmesine de yansımaktadır.

Kaynakça

- Aktaş, S. (2014). Medyanın kadın estetiği üzerine etkileri ve ebeinin rolü. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 187-195.
- Alsaç, Ü. (1994). *Türkiye’de karikatür, çizgi roman ve çizgi film*. İstanbul: İletişim.
- Avcı, C. (2020). Bir mizah virüsü olarak Kovid-19: Ağ toplumunda siber mizah yaratmak. *Turkish Studies*, 15(3), 1657-1684. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.42868>
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve modern toplumda kadın bedeni ve cinselliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 219-244. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/firatsbed/issue/22124/237647>
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve modern toplumda kadın bedeni ve cinselliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 1, 219-243.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Çobanoğlu, S. (2022). Halkbilimsel metaetik kuram ile “cinselliğin anlatımında estetik söyleme önem vermek etik değeri”nin Dede Korkut örnekleme. *ZfWT*, Vol 14 (2), 203-228.
- Feinberg, L. (2004). *Mizahın sırrı*. (Çelik, A. Çev.). *Millî Folklor*, Yıl 16, Sayı 62, 105-113.
- Fidan, G. G. (2022) Keçecizâde İzzet Molla’nın mihtet-keşân’ında kadın. *ZfWT*, Vol 14 (2), 189-201.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin sonuçları*. (Kuşdil, E. Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Gürler, G. (2018). Estetik cerrahi müdahale görmüş bireyler üzerine bir alan araştırması. *Sosyoloji Dergisi*, Sayı 38, 141-172.
- Kuran, E. (1997). *Türk çağdaşlaşması çileli bir yolda ilerleyiş*. Ankara: Akçağ.
- Mardin, Ş. (1991). *Türk modernleşmesi makaleler IV*. İstanbul: İletişim.
- Morreall, J. (1997). *Gülmeyi ciddiye almak*. (Soyer, Ş. Çev.). İris yayınları.
- Ong., W. J. (2013). *Sözlü ve yazılı kültür*. İstanbul: Metis.
- Özdemir, N. (2001). Türkiye’de halkbilimi/kültürbilimi-medya ilişkisi. *Türkbilig*, 2, 110-117.
- Shayegan, D. (1991). *Yaralı bilinç*. İstanbul: Metis.
- Solmaz, E. (2019) Mizah ve eleştiri ilişkisi bağlamında Özbek sahası afandi latifelerinin değerlendirilmesi. *Türklük biliminde gür bir ses Prof. Dr. İsa Özkan’a armağan*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Şimşek, F. (2017). Modernizm ve gelenek arasında bir ütopya: maske ve ruh. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (38), 161-178. DOI: 10.21497/sefad.376989
- Tarhan, E. (2022). Covid-19 salgını nedeniyle geleneklerin sanal ortama taşınması: evlenme örneği. *Folklor Akademi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:3, 603 – 615.
- Tarhan, E. (2023). Geleneğin sosyal medya yolculuğuna bir örnek: dış hediyi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 10, 355-366.
- Timuçin, A. (1998). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayıncılık.
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin eleştirisi*. (Tufan, H. Çev.). İstanbul: YKY.
- Türkçe Sözlük. (2011). 11. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğurlu, Ö. (2015). Kadının benlik sunumunun güncel bir aracı olarak sosyal ağlar bir tasarım unsuru: “Kusursuzlaştırma”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 231-248
- Yıldırım, D. (1999). *Türk edebiyatında Bektaşî fıkraları*. Ankara: Akçağ.

İnternet Kaynakları

URL

<https://www.facebook.com/1527090380843127/photos/a.1527093230842842/1838822466336582/?type=3> (E. T. 21.08.2023)

URL 2: <https://tr.pinterest.com/pin/533254412107305331/> (E. T. 21.08.2023)

URL 3: <http://karikaturborsasi.blogspot.com/2014/05/estetik-karikaturleri-insaf.html> (E. T. 21.08.2023)

URL 4:

-
- <https://purcaholic.tumblr.com/post/619481824481214464/b%C3%BCy%C3%BCy%C3%BCnce-estetik-cerrah-olup-seni> (E. T. 21.08.2023)
- URL 5: https://www.instagram.com/p/Chckhz_juxf/?igshid=NTc4MTIwNjQ2YQ== (E. T. 21.08.2023)
- URL6:https://tr.pinterhttps://cdn.suslusozluk.com/content/images/original/6987_1572554891.jpeg (E. T. 21.08.2023)
- URL 7: <https://yunus.hacettepe.edu.tr/~kaymak09/karikatur.htm> (E. T. 21.08.2023)
- URL 8: <https://twitter.com/karikARTur/status/1289595761450053633> (E. T. 21.08.2023)
- URL 9: <https://tr.pinterest.com/pin/565483296959418699> (E. T. 21.08.2023)/
- URL 10: <https://m.facebook.com/enkomikkapaksozler/photos/a.980167778704400/2881052885282537/> (E. T. 21.08.2023)
- URL 11: <https://purcaholic.tumblr.com/post/144498982060/asl%C4%B1nda-estetik-cerrah-olmay%C4%B1-planlam%C4%B1yordum-ama> (E. T. 21.08.2023)
- URL 12: <https://twitter.com/CademPsikoloji/status/945946310884118528?s=08> (E. T. 21.08.2023)
- URL 13: https://twitter.com/emirhan_perker/status/1437771376090390543?s=08 (E. T. 21.08.2023)
- URL 14: <est.com/pin/429460514456170111/> (E. T. 21.08.2023)
-